

חבל נחלתו

סימן כג

היתר סריס מהקרנות לבוא בקהל

השאלה

צעיר חלה במחלה ממארת (ל"ע). מחמת טיפולי הקרנות אינו מסוגל להוליד. האם מותר לבוא בקהל היינו, לשאת בת ישראל או שמוותר אך בגיורת, ומה דינו אם הוא כהן?

א. דין פצוע דכא

ביבמות (ע"א) נאמר במשנה: "פצוע דכא וכרות שפכה – הן ועבדיהן יאכלו, ונשיהן לא יאכלו, ואם לא ידעה משנעשה פצוע דכא וכרות שפכה – הרי אלו יאכלו.

ופרש הרע"ב (פ"ח):

"נשיהם לא יאכלו – דשויה חללה בביאתו, דנבעלה לפסול לה.

ואם לא ידעה – שהיתה נשואה לו קודם לכן ולא בא עליה לאחר שנעשה פצוע דכא".

היינו פצוע דכא הוא בכהונתו לעניין אכילת תרומה על אף שנפצע, אולם אשתו אינה אוכלת מפני שעשאה לחללה (שכל שנבעלה לפסול הרי היא חללה וזונה¹ – אה"ע סי' ו ס"ח) וע"כ אם לא בא עליה מעת שנהיה פצו"ד אוכלת בתרומה.

במשנה הבאה (עו"א) נאמר: "פצוע דכא וכרות שפכה מותרין בגיורת ומשחררת, ואינן אסורין אלא מלבא בקהל, שנאמר: לא יבא פצוע דכא וכרות שפכה בקהל ה'".

וכך פסק הרמב"ם (הל' איסורי ביאה פט"ז ה"א): "פצוע דכא וכרות שפכה שנשארו בת

ישראל ובעלו לוקין, שנאמר: לא יבוא פצוע דכא וכרות שפכה בקהל ה', ומותרין לישא גיורת ומשחררת, ואפילו כהן שהוא פצוע דכא מותר לישא גיורת ומשחררת לפי שאינו בקדושתו, ואפילו נתינה או אחד מן הספיקות מותרת לו".

וכתב בשאלתות (שאלתא קנב): "ולא מיבעיא פצו"ד וכו"ש דאסיר ליה למינסב בת ישראל אלא אפי' נסב איתתא ואית ליה בני בכשרותא ולבסוף הוה או פצו"ד או כרו"ש כממזרא שויה רחמנא". **וע"כ נשא ישראלית והפך להיות פצו"ד או כרו"ש – מוציא את אשתו.**

עוד נאמר במשנה שם:

"ואי זהו פצוע דכא? כל שנפצעו הביצים שלו, ואפילו אחת מהן; וכרות שפכה? כל שנכרת הגיד, ואם נשתייר מעטרה אפי' כחוט השערה – כשר".

ופרש הרע"ב:

"...ובין שנפצע הגיד כמין מכת חרב וסכין, בין שנתמעך והוקטן מאליו, בין שנכרת, בין בגיד בין בביצים בין בחוטי הביצים, כולם פסולים. והני מילי בידי אדם, אבל מחמת חולי² הכל כשר".

מתבאר מדבריו כי פצוע דכא וכו"ש הוא דוקא בפגיעה פיזית באברי ההולדה, וכ"כ הרמב"ם (הל' איסורי ביאה פט"ז ה"ג): "ואי זהו פצוע דכא כל שנפצעו הביצים שלו, וכרות שפכה כל שנכרת הגיד שלו, ובשלשה

1. פה"מ לרמב"ם (יבמות פ"ח מ"א): "וכבר ידעת שפצוע דכא וכרות שפכה בעילתם בעילת זנות".
2. לשאלת החולי נתייחס בפרקים הבאים.

חבל נחלתו

ומשתיקתו משמע שבין אם הריפוי שהיה ע"י אדם גרם להופכו לפצו"ד ובין אם החולי עצמו בשני המקרים פסול מלבוא בקהל. (נדון על כך להלן).

בירושלמי (יבמות פ"ח ה"ב) מחלוקת בכך: "אית תניי תניי בידי אדם פסול בידי שמים כשר. אית תניי תניי בין בידי אדם בין בידי שמים פסול... הוון בעיני מימר מאן דאמר בידי אדם פסול בידי שמים כשר רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה (=שאמר לעיל: "שמעתי בכרם ביבנה כל שאין לו אלא ביצה אחת אינו מוליד והוא סריס חמה"), מאן דאמר בין בידי אדם בין בידי שמים פסול כרבנן. אמר רבי אחא בר פפי קומי רבי זעירא כולה דרבנן הרי שעלת חטטין מי מחכך בה או מסיית והרי הוא בידי אדם כמי שהוא בידי שמים". מסקנת הירושלמי אינה ברורה וניתן לפרשה לשני הצדדים, כפי שנחלקו מפרשי הירושלמי קרבן העדה ופני משה.⁷

יש לציין שהגר"א (אה"ע סי' ה ס"ק טז) מבאר שרש"י סבר שע"י חולי נחשב כבידי שמים, ומוכיח זאת מרש"י בכמה מקומות. אולם הרמב"ם (הל' אסו"ב פט"ז ה"ט) מבאר: "כל פסול שאמרנו בענין זה כשלא היו בידי שמים כגון: שכרתו אדם או כלב או

איברין אפשר שיפסל הזכר: בגיד ובביצים ובשבילין שבהן תתבשל שכבת זרע והן הנקראין חוטי ביצים. וכיון שנפצע אחד מג' איברין אלו או נדך הרי זה פסול³".

הגדרה זו מעלה את השאלה: מה דינו של פצוע דכא שפגיעתו אינה במכה מכוונת אלא בחולי או מכת טבע וכד', ומה דינו של הסריס שאין פגיעה פיזית באבריו.

ב. דין פצוע דכא בידי שמים

ביבמות (עה ע"ב) נאמר: "אמר רב יהודה אמר שמואל: פצוע דכא בידי שמים – כשר. אמר רבא: היינו דקרינן פצוע ולא קרינן הפצוע. במתניתא תנא: נאמר לא יבא פצוע, ונאמר לא יבא ממזר, מה להלן בידי אדם, אף כאן בידי אדם".

ופרש רש"י: "בידי שמים – ע"י רעמים⁴ וברד או ממעי אמו".

וכתב הרא"ש (יבמות פ"ח סי' ב): "בידי שמים פי' רש"י ע"י רעמים וברד או לקוי ממעי אמו אבל אם אירע בו חולי ונסתרטס פסול⁵. וכן משמע בירושלמי דליקוי שעל ידי חולי חשיב בידי אדם".

היינו לפי רש"י⁶, והרא"ש מוסיף שכ"נ מהירושלמי, פצוע דכא שנגרם ע"י מחלה אינו בידי שמים אלא דינו כבידי אדם.

3. המאירי מחלק בין פצוע לדכא וז"ל: "אי זהו פצוע דכא כל שנפצעו ביצים שלו ר"ל שהיתה בהם מכת חרב או על ידי קוץ והדומה להם מדברים המחתכים ויתבאר בגמרא שזהו ביאור לפצוע, אבל דכא הוא ענין אחר שלא נכלל בפצוע והוא שנידוכו ע"י אבן או מקל אלא שאין בו לא נקב ולא חתוך. ומפני ששניהם בדין אחד הוא כוללם בביאור אחד..."
4. בכנה"ג (הגה"ט סי' ה אות ד) כתב בשם הרי"ד ונכדו שרעמים לא הוי בידי שמים. וע"כ הסיק שאין להתירו בישראלית לכתחילה.
5. נראה, שהמלים האחרונות היו לפני הרא"ש בתוך גירסת רש"י, וכן נראה מדברי רבנו ירוחם (מובא להלן).
6. אמנם בכנה"ג (הגה"ט סי' ה אות ה) מביא מרש"י ישן שסבר שחולי נקרא בידי שמים.
7. עי' ביאור הגר"א (סי' ה' ס"ק יח, יט) ובברכת אליהו הערה 4 שדן איך הבין הגר"א את הירושלמי.

אף בשו"ע (אה"ע סי' ה ס"י) לא הכריע מה דינו של חולי בפצו"ד. וכך כתב: "כל פיסול שאמרו בענין זה, כשלא היה בידי שמים, כגון שכרתו אדם או הכהו קוץ וכיוצא בדברים אלו. אבל אם נולד כרות שפכה או פצוע דכא, או שנולד בלא ביצים, או שחלה מחמת גופו ובטלו ממנו איברים אלו, או שנולד בהם שחין והמסה אותו או כרתן, הרי זה כשר לבא בקהל, שכל אלו בידי שמים, להרמב"ם. אבל לרש"י והרא"ש לא מקרי בידי שמים אלא על ידי רעמים וברד או ממעי אמו, אבל ע"י חולי חשיב בידי אדם ופסול, וכתב הרא"ש דהכי משמע בירושלמי".

ובחלקת מחוקק (ס"ק ה) העיר: "דהכי משמע בירושלמי – משמע דהכי נקטינן לחומרא, אבל בב"ח כתב דסברת הרא"ש היא סברת יחיד".

וכן מהר"י בירב (שו"ת סי' ב) כתב בראש תשובתו: "ואין צריך להאריך בו שרוב הפוסקים מתירין במי שנפסדו כלי הזרע מחמת חוליו... וכך נראה שנקטו הפוסקים הלכה למעשה¹⁰. ובספר נשמת אברהם (אה"ע עמ' נא) מביא מאוצר הפוסקים (קנ"ג ע"ב) רשימת פוסקים שפסקו כב"ח ומהר"י בירב ששיטת הרא"ש היא דעת יחיד והם:

הכהו קוץ וכיוצא בדברים אלו⁸, אבל אם נולד כרות שפכה או פצוע דכא או שנולד בלא ביצים או שחלה מחמת גופו ובטלו ממנו אברים אלו או שנולד בהם שחין והמסה אותו או כרתן – ה"ז כשר לבא בקהל שכל אלו בידי שמים".

פירוש דבריו שכל פגיעה ע"י מחלה או מלידה נחשבת לבידי שמים ואינה פוסלתו מלבוא בקהל, ואילו פגיעה ע"י גורם חיצוני אחר נחשבת כבידי אדם ואוסרתו מלבוא בקהל.

וכן הסיק רבינו ירוחם (תולדות אדם וחווה נכ"ג ח"ד): "פצוע דכא בידי שמים כשר בידי אדם פסול פשוט. ופרש"י בידי שמים על ידי רעמים או ברד או לקוי ממעי אמן אבל אם אירע בו חולי וחסרה פסול, והרמ"ה⁹ כתב דעל ידי חולי גם כן חשוב בידי שמים וכשר. ומשמע מן הירושלמי דלקוי על ידי חולי חשוב כעל ידי אדם כמו פרש"י".

הטור (אה"ע סי' ה) פסק: "אלו אם נעשה בידי אדם או אפילו מעצמו ע"י חולי פסול, אבל נולד כן ממעי אמו או שנעשה בידי שמים כגון ע"י רעם וכיוצא בו כשר והרמב"ם ז"ל מכשיר בנעשה על ידי חולי ורש"י פוסל וכן דעת א"א הרא"ש ז"ל".

8. בפה"מ לרמב"ם (יבמות פ"ח מ"ב) בתרגום ראשון היה כתוב: "כללו של דבר כל חולי שיתחדש בכלי הזרע ממה שיתחייב מחמת הטבע שהוא לא יזרע בהם הרי זה פסול". ובתרגום הגר"י קאפח: "כל מכה שתארע באיברי הזרע". והעיר הגר"י קאפח שהכוונה למכה בידי אדם או חיה. ושינויי התרגום הביאו את מהר"י בירב (סי' ב) והגר"ש איגר בגליון מהרש"א לחשוב שיש כאן סתירה בין פה"מ לפסיקת הרמב"ם ביד החזקה.
9. ישנם מקומות שישנה החלפה בראשונים, כנראה בגלל כתיבה בקיצור, בין הרמ"ה לרמב"ם ע"י ס' תקפו כהן למרן הש"ך (סי' יד). וכנראה שכוונתו לרמב"ם.
10. למרות הכיוון הברור של הדברים מביא בכנה"ג כמה אחרונים בני דורו של מהר"י בירב שכתבו שאין להשיאו ישראלית, ואם נשא כופים אותו בנדוי להוציא, ולגבי שיטת ר"ת (בניטלה ביצה אחת) כתב בשם מהריב"ל שכופים בשוטים להוציא.

חבל נחלתו

שאינו מוליד¹². ומסיום הירושלמי מוכיח ר"ת שהלכה כר"י בריב"ב שניטלה אחת בידי אדם כשר בקהל, אבל אינו מוליד. הרא"ש, לאחר שהביא את שיטת ר"ת (יבמות פ"ח סי' ב) חולק וכותב: "וראיתי בירושלמי (שם) ומוכח שם דר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה איירי בידי שמים, והכי איתא התם: פצוע דכא אית תנוי תני בידי אדם פסול בידי שמים כשר, ויליף לה ממזור, לא יבא ממזר לא יבא פצוע דכא, מה ממזר בידי אדם אף פצוע דכא בידי אדם. אית תנוי תני בין בידי אדם בין בידי שמים פסול, מנא ליה א"ר מנא לא יבא פצוע לעולם. א"ר יוסי בר בון עוד הוא יליף ממזור לא יבא ממזר לא יבא פצוע דכא מה ממזר בידי שמים אף פצוע דכא בידי שמים. וממזר בידי שמים, יצירתו מן השמים הוי בעינא למימר מ"ד בידי אדם פסול בידי שמים כשר ר' ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה מ"ד בין בידי אדם בין בידי שמים פסול דרבנן. וכן צריך להיות דאי בידי אדם איירי ואינו מוליד היאך יהיה כשר מי גרע מההוא גברא דאיסתתים גובתא דשכבת זרע ואפיק במקום קטנים **דפסול לפי שאינו מוליד**. אבל גמרא דידן יכול ר"ת לפרש דאיירי בידי אדם ולענין פסק הלכה אין לו ראייה מן הירושלמי. ורב אלפס ז"ל שהביאה בצורתה ולא פסק כמאן הלכה אין לעמוד על דבריו שמא הוא סובר דפליגי וממילא הלכה כרבנן, או שמא סובר דלא פליגי כדפי' ר"ת. והדעת נוטה דסבר דפליגי דאי סבר דלא פליגי לא

עין יצחק (סי' ט), פר"ח (י"ד סי' לו), חת"ס (אה"ע סי' יד), צמח צדק (סי' טו), שואל ומשיב (ח"א סי' קצג), בית יצחק (ח"א סי' לו), ומהרש"ם (ח"א סי' קעו).

ג. פצוע דכא בידי אדם שכשר לבוא בקהל

ביבמות (עה ע"א) נאמר: "תנו רבנן: איזוהו פצוע דכא? כל שנפצעו ביצים שלו, ואפילו אחת מהן, ואפי' ניקבו, ואפילו נמוקו, ואפילו חסרו. אמר רבי ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה, שמעתי מפי חכמים בכרם ביבנה: כל שאין לו אלא ביצה אחת, אינו אלא סריס חמה וכשר. סריס חמה ס"ד? אלא, הרי הוא כסריס חמה וכשר. וניקב לא מוליד? והא הוא גברא דסליק לדיקלא, וחרויה סילוא בביצים, ונפק מיניה כחוט דמוגלא, ואוליד! הא שלח שמואל לקמיה דרב, ואמר ליה: צא וחזר על בניו מאין הם".

על הברייתא וביאורה בגמרא נפלה מחלוקת בין הפוסקים מהי דעתו של ר' ישמעאל בנו של ריב"ב. ומחלוקתם בשאלות: האם ר"י בנו של ריב"ב דיבר בניטלה בידי שמים או בניטלה בידי אדם, האם הוא חולק על ת"ק או מוסיף והאם הלכה כמותו. ר"ת (תוס' יבמות עו ע"א ד"ה שאין¹¹) חידש שאם ניטלה ביצה אחת **בידי אדם** הוא כשר לבוא בקהל ומוליד (כפי שהמציאות מלמדת). ואפילו אם ר"י בריב"ב חולק הלכה כמותו מפני שמעיד מפי חכמים בכרם ביבנה. ומעיר שאף מהירושלמי משמע שכשר לבוא בקהל, אלא

11. ובריב"ב"א כתב שכן סברו ר"י ורבנו שמשון, וכ"כ הראב"ד בספר הזכות.

12. סיום הירושלמי: "א"ר יודן בר חנינא ובלבד שלימין" שנוי במחלוקת האם הכוונה שניטלה בלא שנפצעה, או שצריך לגרוס 'של ימין' והכוונה שזאת שניטלה היא השמאלית.

סברת ר"ה). אמנם ראיתי מקילין כסברא האחרונה, אבל טוב לחוש באיסור דאורייתא לדברי המחמירים והם רוב מנין ורוב בנין". מתבאר כי ישנה דעת מיעוט ראשונים המכשירים פצוע דכא בידי אדם בתנאים מסויימים בפגם מסויים, וטוענים שהוא אף מוליד. שאר הראשונים, שהם כדברי הרמ"א, רוב מנין ורוב בנין, פוסלים אותו מלבוא בקהל. החידוש בדברי ר"ת שאף שהוא מעיד שניטלה אחת – מוליד. בכ"ז לשאר הראשונים – פסול מלבוא בקהל.

ד. גדר בידי אדם

שאלה נוספת הכלולה בשאלה שלפנינו היא: אלו פגיעות נכללות ב"בידי אדם". כך כתב במאירי (יבמות עה ע"א): "ועיקר הענין בפסול זה אינו כשאינו ראוי להוליד לבד, אלא כשאינו ראוי להוליד ושנפקנה הולדתו בידי אדם".

ומצאתי בלבוש (אה"ע סי' ה ס"ב) שכתב: "ומה ממזר אין איסורו אלא ע"י ביאת בני אדם אף מכות אלו אין איסורן אלא ע"י מכות בני אדם... ובהמשך מתייחס להכאת קוץ ומסביר: "בכל אלו אם נעשו בידי אדם או הכוהו קוץ דמעשיו גרמו לו שהלך לשם או עשה ענין שהוכה ע"י הקוץ או כיו"ב, הוה ליה נמי כמו ע"י אדם ופסול". ולפי דבריו כלי שהפעיל אדם אפילו אם הנפצע אנוס ה"ז בידי אדם, או שנפגע מצד שלישי והיה יכול להזהר מהפגיעה.

ולפי הרמב"ם שכלל כלב בפגיעה בידי אדם, צריך להבין מה החילוק בין כלב לברקים ורעמים. ואולי מתכוין שדוקא אם הנפצע או אחר שיסה בו את הכלב, דאל"כ

היה סותם דבריו דמלתא דצריכא טעמא היא".

מתבאר, כי הבין עפ"י הירושלמי (שהובא אף לעיל) שר"י בריב"ב סובר שניטלה אחת בידי שמים כשר, ואין ראיה מהירושלמי לשיטת ר"ת. ואף אם תאמר שר"י בריב"ב מיקל, נראה שהוא חולק וא"כ הלכה כת"ק, וכ"נ מהרי"ף. וכן דברי ספר הזכות לרמב"ן (כד ע"א מדפי הרי"ף): "ואנו תפוסים מבעל הלכות גדולות דר' ישמעאל בידי שמים קאמר".

הטור (אה"ע סי' ה) הביא את המחלוקת ולא הכריע. והבית יוסף (אה"ע סי' ה): כתב: "וכתב נמוקי יוסף (כד: דיבור ראשון) שכן דעת בעל ה"ג (הלכות גדולות הל' מיאון סה.) והרמב"ן (עה. ד"ה שמעתי) והרשב"א (שם ד"ה אר"י) והרא"ה והריטב"א (שם) וז"ל הרב המגיד (שם) יש מפרשים שפירשו דרבי ישמעאל בחסר ביצה אחת בידי שמים היא והוא הדין לשתיהן אלא דחסר לגמרי לא שכיח, ולפי פירוש זה הלכה כרבי ישמעאל דלא פליג את"ק וכן יתבאר בסמוך דבידי שמים בכל גונא כשר ובידי אדם בכל גונא פסול וכן כתוב בה"ג וכן דעת הרמב"ן והרשב"א שלא כדברי קצת מפרשים שהיו מכשירין ניטלה אחת לגמרי בידי אדם שלא כדעת רבינו עכ"ל".

בשו"ע (אה"ע סי' ה ס"ז) פסק: "נכרתו הביצים או אחת מהם, או שנפצעה אחת מהם, או שנידוכה אחת מהן, או שחסרה, או שניקבה (נקב מפולש) (ב"י בשם נ"י בשם תוס' פ' הערל), הרי זה פסול. הגה: וכן עיקר. ודלא כיש מתירים בעל ביצה אחת אם היתה אותה שנטלה שלימה כשנטלה ונשאר של ימין (היא

חבל נחלתו

החילוק אינו ברור¹³.

עסק בשאלה זו בשו"ת עטרת פז (ח"א כרך ג, אה"ע סימן ב) בהקשר לאדם שעבד בצילום רנטגן וכתוצאה מאי-זהירות נסתרס, ונביא את עיקרי דבריו.

ראשית, מביא דברי הרמב"ם שאף אם הכהו קוץ נחשב בידי אדם משמע שה"ה לכל פגיעה שהאדם מתעסק בה או שוגג. ומביא שהגר"י שמעלקיס בספרו בית יצחק (סי' לו אות ב) הסביר עפ"י טעמו של ספר החינוך: "משרשי המצוה להרחיק ממנו לבלתי הפסיד כלי הזרע בשום צד כידוע במלכים שמסרטים הזכרים למנותם שומרים לנשים, ויש מן הזכרים הפחותים שרוצים בדבר כדי לזכות אל שולחן המלך ולריוח ממון, ואנחנו עם הקודש בדעתנו כי כל סריס בידי אדם יפסל מהתחבר עוד עם בת ישראל ומלשבת בית איתה דרך אישות, נרחיק הענין ונמאס אותו, ועם טענה זו נמצא טעם בחילוק האיסור בין הנפסד בידי אדם לנפסד בידי שמים". ולפי"ז מבואר שהתורה רצתה להרחיק כל מעשה אף בגרמא וכד' שלא יביא עצמו לידי פצו"ד. ומביא משו"ת אבני נזר (אה"ע ח"א סי' כא אות י) שלמד מההשוואה לממזר שאפילו שביאתו בלא מתכוין הבן ממזר וה"ה לפצו"ד. וכן מהסמ"ג (ל"ת קיח) שכתב (עפ"י ביאור הגרא"ז מלצר, וכ"כ בשו"ת צמח צדק החדש סי' טו) שאף ע"י פשיעתו הופך להיות פצו"ד, כגון שעבר בין הקוצים ונפצע, ואי"צ דוקא מעשה מכוון של אדם לכך.

ומסיק בשו"ת עטרת פז: "וממילא גם הכא בנידון דידן י"ל כן, דכל שקרניים אלו פגעו בו שלא בפשיעה וכגון שהיה הדבר שלא בידיעתו שלא ידע שהקרנה זו פועלת ודלוקה וכל כיו"ב, והוא עבר שם במקום זה ונמצא בסביבתה ונפגע, אה"נ דלא נפסל דהא בודאי דמי להכהו קוץ בלא שום פשיעה, כגון שעבר לתומו שלא ליד קוצים וכיו"ב, ושלא בידיעתו היה שם קוץ שנפל עליו והכהו". (אמנם אינו מוחלט במסקנתו).

מתבאר כי גדר פצו"ד בידי שמים שנוי במחלוקת כשעיקרו לגבי חולי וכמו"כ פצו"ד בידי אדם שנוי במחלוקת מה הן מגבלותיו והאם האונס או ההתעסקות בד"א תעביר זאת מבידי אדם לבידי שמים.

ה. סריס בידי שמים

לאחר שבואר שדין פצו"ד ע"י חולי מצוי במחלוקת, צריך לדון האם פצוע דכא הוא רק בפגיעה פיזית באברים אלו, אבל אם הפגיעה היא בדבר אחר כגון בכח ההולדה או באיכות הזרע, האם הוא ראוי לבוא בקהל, או לא. ואם אמנם סריס אדם שאין פגיעה פיזית באברי ההולדה אינו כפצו"ד בידי אדם, יוצר לנו מצב נוסף להיתר, שיש לו משמעות לעניין שאלתנו.

שאלה זו לא נתבארה ישירות בש"ס הבבלי, ותלויה בביאור הסוגיות. הרמב"ם (הל' איסור"ב פט"ז ה"ג) מנה את האברים בהם פציעה תהפוך אותו לפצו"ד:

13. הבחנה זו חשובה לענ"ד בפצועי מלחמה, או נפגעי פעולות איבה ל"ע, ושם אם נפצע, הרי רסיסים או אש שרפה את המקום וצריך להבחין האם זה נחשב בידי שמים, או כיון שהגורם הראשוני היה אדם שירה או פיצץ תוגדר אף הפציעה בידי אדם. ועי' להלן פ"ח.

על דברי המשנה (סוטה כד ע"א): "אשת סריס שותה", שואלת הגמ' בדף כו ע"א: "פשיטא! מהו דתימא מבלעדי אישך אמר רחמנא, והאי לאו בר הכי הוא, קא משמע לך".

מפרש רש"י: "מבלעדי אישך – משמע דאשה בר הכי הוא. קמ"ל – דלמיקדם שכיבת בעל לבעול הוא דאתא, וסריס בר שכיבה הוא ואע"ג דלאו בר זריעה הוא ובסריס חמה קאמר דמותר לקיימה, ולא בסריס אדם שאסור לקיימה משום לא יבא פצוע דכא (דברים כג)".

תוס' (סוטה כו ע"א ד"ה אשת סריס) משיבים על דבריו: "רש"י פי' בסריס חמה ולא בסריס אדם שאסור לקיימה. ולא ידעין מנלן דסריס אדם כגון ששתה כוס עיקרין דאסור לקיימה אי משום האי ברייתא דמייתי בפרק שני דיבמות (דף כ:;) ובפרק הערל (שם דף פט:;) פצוע דכא וכרות שפכה סריס אדם והזקן וכ' עד אסור לקיימה, הא קתני נמי זקן וכי זקן אסור לקיים אלא על כרחיך אפצוע דכא וכרות שפכה קאי כדקתני טעמא משום שנאמר לא יבא פצוע דכא וכרות שפכה, אבל אסריס דקתני בברייתא לא ידענא מנליה דקאי נמי עלה".

היינו, נראה מרש"י שסובר שכל סריס אדם (ולפי דברי הגמ' סריס חמה הוא שלא ראה שעה בכשרות וע"כ סריס אדם הוא שנפגע לאחר לידתו) הוא פצוע דכא. תוס' חולקים וסוברים שישנו סריס אדם שהוא כשר לבוא בקהל. ונראה שטעמם שסריס זה אף שנסתרס ע"י אדם כיון שלא נפגע באברי ההולדה פגיעה פיזית אלא שאין בהם כח וכד' אינו נחשב לפצו"ד שאסור לבוא בקהל, ואפילו שפגיעתו היא בידי אדם. המחלוקת אינה מצטמצמת בין רש"י

"ובשלשה איברין אפשר שיפסל הזכר: בגיד ובביצים ובשבילין שבהן תתבשל שכבת זרע והן הנקראין חוטי ביצים, וכיון שנפצע אחד מג' איברין אלו או נדך הרי זה פסול". החזו"א (אה"ע יב, ז) פוסק עפ"י הרמב"ם (כנראה בניגוד לדברי הירושלמי שיובא להלן) שפגיעה בשבילי הזרע שבתוך הגוף אינה פוסלת מלבוא בקהל. ורבים האחרונים הנשענים על דעתו. עפ"ז סריס אדם שלא נפצע באחד מאברים אלו והם בשלמותם, אלא שהפגיעה היא בכח ההולדה או באיכות הזרע – ראוי לבוא בקהל.

בירושלמי (יבמות פ"ח ה"ה) נכתב: "אי זהו סריס חמה? רבי חייב בשם רבי יוחנן: כל שלא ראתו החמה בכושר אפילו שעה אחת. הושיט ידו וסירטו מבפנים דברי הכל אסור לבוא בקהל ואינו לא חולץ ולא מייבם נותנין עליו חומרי סריס אדם וחומרי סריס חמה..." משמעות הירושלמי היא שאף אם נפצע באברים פנימיים שאינם מאברי ההולדה המזכרים ברמב"ם, הוא אסור לבוא בקהל לפחות מספק.

אמנם בשו"ת חוט המשולש (ה"ג סי' ג) כתב על הירושלמי: "וע"כ (=ועל כרחך) פירושו שכתר או פצע שם אחד מאיברי ההולדה או הגיד או הביצים, חדא דלשון סרטו משמע כן, ועוד דאם פירושו שלא חסר לו כלום רק שנטל לו (ממנו) כח ההולדה ה"ה פשוט דבכה"ג אף שבא לו ע"י אדם כשר לבא בקהל. ומוכרח מתוך דברי הירושלמי אלו דמפרש שחסר לו אברי ההולדה רק דכשר לבא בקהל משום שנולד כן דהוה בידי שמים ולא חולץ משום שלא היתה לו שעת הכושר. אבל אם היה בידי אדם וממעיי אמו אז אסור גם לבא בקהל משום פצוע דכא"...

חבל נחלתו

לפצו"ד, ולעתים הוא בא לתאר פסול קהל ולעתים לא. ואילו לפי רש"י ותוס' שאנץ הביטוי מקביל, וע"כ סריס אדם אפילו לא נפגע פיזית באברי ההולדה אסור לבוא בקהל. אמנם מרש"י עולה שסריס ע"י חולי – ואולי (עפ"י הרא"ש) בניגוד לפצו"ד ע"י חולי – מותר לבוא בקהל.

על דברי הרמב"ם (הל' אישות פ"ד ה"י): "סריס שקידש בין סריס חמה בין סריס אדם... הרי אלו קידושין גמורין". **כתב המגיד משנה:** "נתבאר פ"ו מהלכות איסורי ביאה (הל' א, ט) **שסריס אדם אינו ראוי לבוא בקהל** והוא בלאו, ומכל מקום קידושיו קידושין כדאיתא ביבמות (ע"ט): ואין צריך לומר סריס חמה שהוא כשר לבוא". והר"ד בבית יוסף (אה"ע סי' מד אות ד). היינו, בניגוד למבואר מדברי הרמב"ם בהל' סוטה, מבאר המ"מ שכל סריס אדם הוא פצוע דכא בידי אדם ואסור לבוא בקהל (ואילו פצו"ד בידי שמים הרי הוא כסריס חמה וכשר לבוא בקהל). ונראה מדבריו כי סריס אדם שאינו יכול להוליד אבל לא נפגע פגיעה פיזית באברי ההולדה אף הוא נחשב כפצו"ד ואסור לבוא בקהל.

וכך הביא הב"י (אה"ע סי' קעב אות ג): "וכן כתב הרמב"ם ז"ל בפרק ו' (ה"ד) וזה לשונו: ואלו חולצין ולא מייבמין פצוע דכא וכוונת שפכה וכיצא בהן ממניי הסריס והזקן ביותר שתשש כחו וכשל, ואם בעל סריס אדם קנה שהרי היתה לו שעת הכושר **ומוציא בנט מפני שהוא אסור לבוא בקהל**."

לתוס'. תוס' שאנץ (על הדין במס' סוטה) כתבו כרש"י.

הרמב"ם (הל' סוטה פ"ב ה"ו) פסק: "...ואשת הסריס בין סריס חמה בין סריס אדם המותרות לבעליהן הרי הן ככל הנשים ושותרות". ונראה שפסיקתו כתוס'. הכס"מ (הל' סוטה שם) רצה להסביר אף את רש"י כתוס'. והסביר שכוונת רש"י בקובעו שסריס אדם אסור לקיימה, כוונתו "דלא מיקרי סריס אדם אלא בששלטה יד אדם ממש באברי ההולדה וכקרא דמיייתי פצוע דכא וכוונת שפכה" (לשון הכס"מ).

דברי הכס"מ נסתרים לכאורה מפירוש רש"י **ביבמות (כ ע"ב) על הברייתא:** "פצוע דכא וכוונת שפכה סריס אדם והזקן או חולצין או מייבמין". **כתב רש"י:** "סריס אדם שסירסו אדם ולא מחמת חולי נסתרט מאליו¹⁴, והוי בלאו דבכלל פצוע דכא וכוונת שפכה הוא, ואסור לישא ישראלית דכתיב לא יבא פצוע דכא". נראה מדבריו, שאף שתיית כוס עיקרין נכנסת אצלו תחת הכינוי סריס אדם (וכן העיר החזו"א אה"ע קלג, ה)¹⁵.

תוס' יו"ט (סוטה פ"ד מ"ד) אף הוא מביא את הרמב"ם ומביא את הסבר הכס"מ לרמב"ם כתוס', שסריס אדם המשקה את אשתו סוטה היינו, בשתה כוס של עיקרין. ומה שלא נשנה בשאר מקומות סריס אדם זה, הוא משום שעיקר סריס אדם הוא פצו"ד וכוונת ש. (ועי' ברש"ש סוטה כו ע"א). עולה מן הדברים שלפי הרמב"ם ותוס' הביטוי 'סריס אדם' אינו מקביל תמיד

14. ומכאן ראייה כנגד דברי הרא"ש שרש"י מחשיב חולי כבידי שמים, וע"כ ראוי לבוא בקהל. עי' לעיל פ"ב.

15. עי' מל"מ (על אתר) שתרץ את דברי הרמב"ם כרש"י ומותר לקיימה כיון שאשתו גיורת או משוחררת.

התוס': הרי אם שתה כוס עיקרין מותר לבוא בקהל? ונראה שהרמב"ם דיבר במציאות הרגילה וכמש"כ לעיל.

וכן נראה מדברי כמה אחרונים שהבינו את קריאת סריס אדם ע"י הראשונים פצוע דכא, כביטוי למציאות הרגילה ולא כראיה לכך שאם שתה כוס עיקרין יחשב כפצו"ד. כך נראה מדברי הרש"ש (סוטה כו ע"א ד"ה אשת). וכך כתב ערוה"ש (אה"ע סי' ה סעי' כד): "ודע דשתיית כוס עיקרין אינו שייך לאיסור דלא יבא בקהל ד' דלא כמו שרוצה לעשות פלוגתא בזה". וכוונת ערוה"ש לפתחי תשובה (אה"ע סי' ה ס"ק ט) שמביא כמה אחרונים שסברו ששתה כוס עיקרין ראוי לבוא בקהל, ואח"כ מביא את המח' בסוטה וסבור שדעתם במחלוקת. וכן עולה מדברי החזו"א (אה"ע יב, ז) שמותר לבוא בקהל.

וכן כתב בשו"ת באר יצחק (חלק אה"ע סי' ד): "ומש"כ כת"ה להקשות אמאי לא משני הגמ' ביבמות (דף ע"ט) דהמשנה דסריס אדם מיירי באופן שמוותר לבוא בקהל, אינו קשה, דהא סתם סריס אדם הוא בדרך פסול שנסותר ע"י אדם וכמש"כ התו"ט בסוטה (פ"ד משנה ד') בד"ה אשת סריס כו' דעיקר סריס אדם הוא פ"ד וכוות שפכה, וכתב ליישב שם דעת רש"י בסוטה מקושית התוס' בד"ה אשת סריס כו' (בדף כ"ו שם) יעו"ש".

ובשו"ת יהודה יעלה (ח"ב סימן קנט) כתב: "שוב ראיתי להר"ז מרגליות בתשו' בית אפרים חאה"ע סי' ב' ד' ז' ע"ד הרגיש בהנ"ל ואעתיק לשונו אולי אין הספר זה תחז"י הדר"ג נ"י וז"ל: ומ"ש לענין שתה כוס של עיקרין אם פסול לבוא בקהל צריך תלמוד, לענ"ד פשוט דאם לא נעשה רושם מחמת זה באיברי הזרע רק שבטלו ממלאכתם ואין ראוי להוליד אין זה בכלל פצועי דכא רק

ובפרק ב' דיבמות (כ:): תניא פצוע דכא וכרות שפכה סריס אדם (והזקן) או חולצין או מייבמין. כיצד מתו ולהם אחים ולהם נשים ועמדו אחים ועשו מאמר בנשותיהם ונתנו גט או שחלצו מה שעשו עשו ואם בעלו קנו. מתו אחים ועמדו הם ועשו מאמר בנשותיהם ונתנו גט או שחלצו מה שעשו עשו ואם בעלו קנו. ואסור לקיימן משום שנאמר לא יבוא פצוע דכא וכו'.

ופירש רש"י סריס אדם. שסירסו אדם ולא מחמת חולי נסתרס מאליו הוא בלאו דבכלל פצוע דכא וכרות שפכה הוא ואסור לישא ישראלית דכתיב לא יבא פצוע דכא... וכתבו התוספות: פצוע דכא וכרות שפכה וסריס אדם. פירוש שהם סריס אדם לאפקי בידי שמים שלא היה להם שנת הכושר..."

נראה מדברי הב"י שהבין שכל שאינו סריס חמה הוא פצוע דכא, ואע"פ שאין פגיעה באבריו.

ואולי לא ניתן להוכיח מדברי הב"י, וההבדלים בין המונחים נובעים מהדין בו עסוקים. בדיני יבום מתייחסים לסריסות מפני ששם הקובע אם היתה לו שעת הכושר. אבל אין השם סריס אדם מכריח את היותו פצו"ד שפסול לבוא בקהל. ואילו לענין ביאה בקהל מתייחסים לשאלה האם פציעתו היתה בידי אדם או בידי שמים. והראשונים השתמשו לעתים בשם סריס אדם כביטוי מקביל לפצו"ד אבל אין כוונתם הקבלה מלאה. ולפי"ז הכל מסכימים שסריס בידי אדם שלא נפגעו אבריו, מותר לבוא בקהל.

וראיה לכך מדברי הרמב"ם עצמו בפה"מ (יבמות פ"ח מ"ד) שם כתב: "ופשוט הוא שסריס אדם אינו מיבם מפני שהוא אסור לבוא בקהל". ולכאורה תשאל עליו שאלת

חבל נחלתו

רש"י שלא כל מי שאינו סריס חמה נחשב לפצוע דכא, בכל זאת יש החולקים וסוברים שאין כאן רק הבדלי מינוח אלא מחלוקת בדין עצמו. ואף לדבריהם, לפי רש"י אע"פ שפצו"ד ע"י חולי אסור לבוא בקהל, סריס ע"י חולי מותר לבוא בקהל כמבואר ברש"י ביבמות.

ו. בידי שמים החולי או הריפוי ודין חולי בידי שמים וריפוי בידי אדם

הובא לעיל כי פצו"ד בידי שמים כשר לבוא בקהל, ודעת רוב הראשונים להחשיב חולי לבידי שמים, וע"כ מי שהוא פצו"ד ע"י חולי ראוי לבוא בקהל. ואף רש"י כתב לגבי סריס, שאין בו פגיעה פיזית באברי ההולדה, שע"י חולי נחשב כבידי שמים וראוי לבוא בקהל.

השאלה העולה היא האם הדבר אמור גם בחולי באבר אחר בגוף שכתוצאה מהטיפול בו נסתרס החולה, האם גם במקרה זה נחשב לבידי שמים או שכיון שהריפוי היה במעשה אדם בניתוח או בסממנים נחשב לפצו"ד בידי אדם.

דן בשאלה החת"ס (אה"ע סי' יז) ולאחר שהראה שרוב הפוסקים סוברים שחולי נחשב בידי שמים, מוסיף:

"וזה לשון סמ"ג לאוין קי"ט אמר שמואל כל פסול בענין זה כשלא הי' בידי שמים אלא בידי אדם ע"י פשיעתו כגון שכרתו אדם או הכהו קוץ אבל אם נולד כך או ע"י חולי אירע לו כשר לבוא בקהל עכ"ל (=הסמ"ג). מאריכות לשון זה מבואר דוקא שכרתו אדם בפשיעה ולאפוקי אם כרתו לרפואה שהי' לו חולי וכרתו להושיעו מחליו מותר בקהל, והיש"ש למד כן מלשון הרמב"ם שכ' או כרתן וס"ל שאדם כורתו

בכלל עקר ועקר אינו נפסל לבוא בקהל כמש"ל, ואפשר דאף החולקים על רא"ם בהוא דגובתא מודים כאן שאפשר שנ"י כוס עיקרין אין כאן מעשה בגיד כלל רק שחריפות הסמים גורם קלקול בזרע האיש שלא יתן פרו, ואעפ"י שהתוס' בסוטה נראה דמפרשי דברי רש"י דסריס אדם ע"י כוס של עיקרין ופסול לבוא בקהל, באמת דברי התוס' צ"ע בזה דרש"י כוונתו על מה שנקרא בשם סריס אדם דהיינו מה שהוא בכלל פ"ד, ומ"ש תוס' דבריית' דיבמות לא קאי על סריס אדם צ"ע דהא ביבמות ד' ע"ט אמר' אמתני' דסריס אדם מכדי שמעינן לר"ע חייבי לאוין וכו', ומ"מ צ"ל דסריס אדם אינו פ"ד כיון שהברייתא חשיב פ"ד וכ"ש סריס אדם נראה שר"ל סריס אדם היינו שמיעכו ביציו וכיוצא וזה כוונת רש"ל ביבמות ד' כ', ומ"ש רש"י בסוטה דנקיט סריס חמה לא באה אלא לשלול מה דקרי בש"ס סריס אדם ומיפסל מלבוא בקהל ודברי התוס' צ"ע בזה עכ"ל, הנה נראה שלא ראה באותו שעה שהקדימו בזה הכ"מ בכוונת רש"י, והרגיש ג"כ הגאון בתמיהת הדר"ג על תוס' סוטה הנ"ל דבריית' דיבמות אסור לקיימה לא קאי על סריס אדם אלא על פצועי דכא וכרות שפכה וכו'..."

בשו"ת יביע אומר (ח"ח, אה"ע סימן יד אות ה) הביא משו"ת אדמת קודש ומשו"ת זרע אברהם לאיסור ומשו"ת קרית מלך רב ומשו"ת תורת חסד להתיר, כיון שהשינוי לא היה באיברים עצמם. ושוב הביא מהחקרי לב לאסור. והביא עוד אחרונים לכאן ולכאן. וכן הביא בשו"ת עטרת פז (חלק ראשון כרך ג - אה"ע, הערות סימן ב הערה א).

נראה על כן שלא ניתן להוכיח בבירור להיתר, ואף שהאחרונים תרצו את דברי

מחמת חולי שנולד ובאמת אין לשון זה מוכרח, שיותר נראה לפרש שהחולי המסה או כרת הבצים ולא ע"י אדם, אבל מלשון הסמ"ג בודאי משמע כן. וכן נראה מהירושלמי דפליגי במחכך ומסתת בחטטים והלכה כר"י בנו של ריב"ב דשרי, ומ"מ אין היתר זה מבואר בלשון הרמב"ם, ובלשון ר"ת שבמרדכי פ' הערל משמע מה שחזותכים הרופאים מחמת חולי אבן הוה בידי אדם".

היינו, הוא מסיק מהסמ"ג שפצו"ד בידי אדם היא דוקא בפשיעת אדם ומביא לו ראיה מן הירושלמי.

והחת"ס מסיק עוד: "ומ"מ נ"ל פשוט אם כבר נתמסמס הביצה ונתבטל ע"י חולי והי' כלא היה ועומד להתבטל ולהתמסמס מאליו והרופאים מיהרו לעשותו, בהא לית דין ולית דיין דשרי להסוברים דע"י חולי מקרי בידי שמים ומשו"ה כתב רמב"ם כרות על ידי אדם וקוץ טרם שכתב דין חולי והמסן או כרתן לומר שאם אחר שכבר המסן החולי וכרתן ובטל האברים ומלאכתם בא אדם והסיר האבר לא נאסר מלבוא בקהל בשביל זה וכן מוכח דעת הרא"ה הנ"ל וכן דעת יש"ש בפשיטות, והגאון בית מאיר חוכך קצת בזה ולדעתי הדבר פשוט, וכן משמע בפשיטות מדברי כל הנביאים שהתנבאו בס' תומת ישרים סי' נ"ב נ"ג ורי"א דלהרמב"ם הוה זה בידי שמים אנ"ג דשלטו בו ידי אדם אחר שכבר נתבטלו האיברים ושבתו מלאכתם.

אבל להרא"ש וריא"ז פסול בקהל, ובח"מ חייש להו ובית שמואל משמע דמקיל, ובתומת ישרים עכ"פ **הסכימו שלא לכוף לגרש** אפי' נשא באיסור מכ"ש בנשא בהיתר, אלא הם העלו **להודיע לו** ולומר הרא"ש

וריא"ז מחמירים ואולי ישמע ויגרש מרצונו. והנה מבואר בדבריהם שם דהוה שכחי ליה לישא גיורת **אבל היכי דלא שכיח כבזמינו** א"כ יותר ממה שחשש הראב"ד על האשה שתזנה תחת בעלה יותר איכא למיחש לגברא רך בשנים העומד בכחו ותאותו שיעשה מה שלבו חפץ ומלאה הארץ זמה ואין לפרש ע"כ ניהו **אי הי' פנוי ובא לישא אשה** הייתי אומר מה לה לה האשה להכניס עצמה בספק איסור לדעת הרא"ש וריא"ז כדי להציל נפשו מני שחת ולא הייתי יועץ להאשה שתשאנה לו, אבל זה שכבר נשא אשה בהיתר למה ניעצה להתגרש במקום שרוב וכמעט כל הפוסקים מתירים"...

מבואר בדבריו הדוחק, ומסקנתו שאם לא נשא – לא יישא בת ישראל, ורק אם **כבר נשא אין כופים אותו להוציא.**

השאלה נדונה רבות בנושא של ניתוח בלוטת הערמונית (פרוסטטה) שבניתוח **לשם ודאות הריפוי ומניעת זיהומים** היו כורתים את שבילי הזרע. ואחרוני זמננו נטו להקל יותר מקודמיהם.

אחרוני זמננו נסמכו על דברי החזון איש (אה"ע יב, ז): "והנה כפי הידוע ע"פ הרופאים השבילין נכנסין לעומק בגוף, ועוברין כמו חצי קשת עד שנכנסין לגיד, ועוברין דרך הגיד וזורמין לחוץ, ומדלא הוזכרו בגמ' ובפוסקים משמע **דבמקום שהשבילין בפנים אינם בכלל פצ"ד ואינו נפסל אלא אם נפצע ונדך בגיד וביצים וחוטין שבהם, אבל לא החוטין הפנימים שבתוך הגוף,** ואף אם מסתרס על ידי כריתת השבילין בתוך הגיד, מ"מ אינו נאסר בקהל, ודינו כשאר עקר וכסריס חמה וכו', וע"ד הנתוח בחולי עצירות השתן ע"י סתימת שביל השתן הבא מנפיחת הבשר הידוע ולחוץ על צינור השתן וסותמו,

חבל נחלתו

חדש בדין פצו"ד. הוא מלמד כלל: מי שהרופאים הפכוהו לפצו"ד מחמת פיקוח נפש אינו נפסל לבוא בקהל. הוא לומד זאת מההשוואה לממזר, שלא דמי לממזר שיצירתו ע"י עבירה וכאן נעשה מצד פיקו"נ, "וה"נ בפ"ד לא אסרה התורה רק אם המעשה בא ע"י איסור לאו דסידוס". הוא מאריך להוכיח את טעמו ולדחות את הקושיות כנגדו.

בספר נשמת אברהם (עמ' מו) הביא בשם הגרש"זאויערבך זצ"ל, שאע"פ שאין המחלה בביצים עצמם, מ"מ לדין דקי"ל כהרמב"ם שחולי נקרא בידי שמים, מסתבר שגם בזה י"ל שנשלחה על האדם מן השמים מחלה שטיפולה בכריתת הביצים, וממילא גם זה הוי בכלל סריס חמה, ומותר לו לבא בקהל, ולחיות עם אשתו, ובכל מקום במקרים כאלה עלינו להקל.

מתבאר מפרק זה שלרוב הפוסקים (כ"א מטעמו הוא), אם חלה במחלה שיש בה פיקו"נ, אע"פ שאין היא מחלה באיברי ההולדה – ואגב טיפול נסתרס - מותר לבוא בקהל.

ז. פצו"ד שיש לו רפואה מה דינו?

בפרק זה נדון האם פסול פצו"ד וכו"ש תלוי ביכולתו להוליד. היינו, מי שהמומים הללו קיימים בו ויכול להוליד, האם כשר לבוא בקהל או אע"פ שיכול להוליד אינו ראוי לבוא בקהל ומהו דין זרעו. (המדובר בהולדה כדרך כל הארץ, ועפ"י הרפואה המודרנית על אמצעיה המיוחדים נדון להלן).

כתב בפה"מ לרמב"ם (יבמות פ"ח מ"ב): "...כללו של דבר כל מכה שתארע באיברי הזרע ממה שיחייב מדע הטבע שאינו

ובשנת נתוח מוכרחים להפטיק גם שביל השכבת זרע המובלע בגוף, למש"כ אין בזה איסור סידוס דאורייתא רק כמו שתיית כוס עיקרין, ובכל אופן הנתוח מותר משום ספק סכנה, ואינו נאסר לבוא בקהל".

ולדבריו יש כאן שני טעמים: משום שחיתכים במקום שאינו נמנה על שלושת האברים בהם נפסלים פצו"ד וכו"ש, ומפני הסכנה.

והאריך להיתר בשו"ת מנחת יצחק (ח"ב סי' קכג אות ו; ח"ג סי' צז, ח"ו סי' קמא) והביא מדברי האדמו"ר מלובביץ' (השמטות לאוצר הפוסקים) שאם מנתקים בגלל הסכנה נחשב כבידי שמים.

וכן בשו"ת ציץ אליעזר (ח"י סי' כה פרק כד) האריך בדיון והביא בנוסף לחזו"א מדברי הגרצ"פ פרנק בתשובה שנדפסה בספר שו"ת שאילת משה (וסרמן, חאה"ע סי' כ"ב). וז"ל: "בתשובה על השאלה במי שהיה זקוק לנתוח והוכרחו לחתוך לו חוטי הביצים ונסתרס אי מחויב לגרש את אשתו הנה שאלה זו לא חדשה היא, ורוב גדולי האחרונים הכריעו שאין זה בידי אדם ומותר לבוא בקהל... ובפרט שאין להאריך במקום שהאריכו גדולי הדורות דבניתוח הרופאים משום רפואה ובפרט שהיה סכנה בדבר אין מקום להחמיר וכו' אבל עכ"פ לענין היתר הדבר פשוט שיש לנו עמודי עולם שבית ישראל נשען עליהם שבשביל הכרח של רפואה במקום סכנת נפשות אין אוסרין אותו".

ונראה שסובר שכיון שנעשה מחמת הסכנה נחשב לבידי שמים ומותר לבוא בקהל.

בחלקת יואב (אבן העזר סי' ג) מחדש טעם

מזריע מחמת כך, הרי הוא פסול¹⁶.

והמאירי (יבמות עה ע"א): "ומעתה כלל הדברים, שכל שהוא עדיין ראוי להוליד כשר, וכל שאינו ראוי להוליד ושנפקעה הולדתו בידי אדם או כלב או חיה רעה או קרן וכיוצא בדברים אלו... פסול".

מדברי שניהם עולה כי אם הוא מוליד אין מקום לפוסלו, וממילא אף בניו כשרים. אולם הובאה לעיל (ספ"ג) מחלוקת הראשונים האם מי שנטלה ביצה אחת ע"י אדם כשר לבוא בקהל ומוליד – לר"ת ולסיעתו, או שהוא פסול – הרא"ש וסיעתו. נמצא לשיטת הרא"ש שאע"פ שהוא מוליד פסול מלבוא בקהל. ובניו עפ"ז הם בחזקת ממזרים. בין הסוברים כשיטת הרא"ש - הרמב"ם שלא הבחין בין ניטלה לנפצעה וכד'. וכנראה צ"ל לשיטתו שאף אם נראה שהם מולידים מצבם מסופק.

עפ"י דברים אלו כתב הלבוש (אה"ע סי' ה ס"ב): "ויש אומרים שאעפ"כ שראוהו שמוליד (בכריתת ביצה אחת) אין להכשירו בכך לבא בקהל, ויש לחוש לדבריהם להחמיר באיסור דאורייתא, דאע"פ שמוליד מכל מקום בכלל דלא יבא נתוק ונרות הוא. ונראה לי דאפילו לדברי האוסרים שאם עבר בעל ביצה אחת ונשא אשה ונסתייעא מן שמיא והוליד, אע"פ שהוא עושה איסור לדבריהם אין פוסל בולד מן התורה משום לאו דלא יבא פצוע דכא וגו' להיות פסול לבא בקהל, שהרי לא הזכירה התורה בלאו דפצו"ד שום פסול דורות, לא ילפינן מהם לזה, אלא הולד הוי כולדות שאר איסורי לאוין שהוא פגום לכהונה בעלמא¹⁶".

אמנם היש"ש (יבמות פ"ח סי' ט) חלק על הלבוש. ולאחר דיון בדברי ר"ת והחולקים עליו מסיק: "לעניין פסק הלכה אני אומר אפי' את"ל שפי' ר"ת שפי' בידי אדם אינו אמת אלא ר' ישמעאל בידי שמים איירי וכל המעשים של הירושלמי בידי שמיים איירי אבל נכרת בידי אדם פוסל, מ"מ נראה דאין פוסל אלא מי שנכרת כדי שלא יוליד או ע"י חולי שבא כבר בבציו שהיה בהכרח להכריתו, אבל מה שכורתים עכשיו הרופאים מחמת האבן או שבירת הגוף ויודעין לתקן הדבר היטב ובבירור שיוולד ואינם מקלקלים החוטים ושביל הזרע הולך כתיקנו ותלוי בחכמת הרופאים אין בידינו לפסלו כל עיקר ובניהם כשרים וגם הרמב"ם לא עלה בדעתו לחלוק על זה. ומ"ש נכרת לשון זה משמע ע"י כריתת כמו שפי' או שלא יוליד והוא הסירוס או שכבר נולד לו חולי בבצים אבל חיתוך הרופאים אין לו שם זה ולא נחלק על אמונתו מה שהתלמוד אינו מכחיש אותו הרופאים הלכך ביצה אחת כשר לעולם..."

היינו שיטת מהרש"ל שאם ניטלה ביצה אחת, ע"י הרופאים, כיון שמוליד לא נפסל לבוא בקהל.

ביבמות (עו ע"א) נאמר: "ת"ר: ניקב – פסול, מפני שהוא שותת, נסתם – כשר, מפני שהוא מוליד, וזהו פסול שחוזר להכשירו".

ופירש רש"י (חולין מה ע"א):

"ניקב – הגיד של אדם. פסול – משום כרות שפכה. מפני שהוא שותת – ואינו יורה כחץ וקי"ל (נדה מג) כל שכבת זרע שאינו יורה כחץ אינו מוליד. נסתם – הנקב אחרי כן. כשר –

16. ואם הפצוע כהן הולד חלל, שהרי בביאתו אסרה לו משום זונה וחללה.

חבל נחלתו

לבא בקהל מפני שהוא מוליד".

וכן בספרי דברים (פי' רמז): "מה בין פצוע דכא לכרות שפכה אלא שפצוע דכא חוזר וכרות שפכה אינו חוזר זו הלכות רופאים".
ברייטא זו סותרת לכאורה את הנאמר בגמ' שפצו"ד אינו חוזר וכו"ש חוזר, ולפי הבבלי כרו"ש שנסתם הנקב בגיד חוזר להכשרו.

מתרץ הב"י (אה"ע סי' ה): "ובריתא דספרי (ה)את"ל דפליגא אאידך בריתא פשיטא דכבריתא דאיתא בתלמודא דידן נקטינן, אי נמי הריא בריתא תברא בצדה דקתני זו היא מהלכות הרופאים אלמא לענין הלכות הרופאים מיתניא ולא הודו להם חכמי ישראל אלא ס"ל דכרות שפכה נמי חוזר, וכדתניא בבריתא בגמרא דידן".

הרא"ם דן בספר יראים (סימן כט) לגבי דין כרות שפכה ומתיר סתירה זו באופן שונה: "והא דתניא ביבמות בהערל (ע"ו א) ניקב פסול מפני שהוא שותת נסתם כשר וזהו פסול שחוזר להכשירו. פי' הנולד פסול וממזר הוי, דבר ברור שאינו מוליד אבל האדם כשר לבוא בקהל. ואמרינן נמי התם (ע"ה ב) הווא עובדא דהוה בפומבדיתא דאסתתם גובתא דש"ו ואפיק במקום קטנים סבר רב ביבי בר אבבי לאכשוריה אמר רב פפי משום דאתיתו ממולאי אמריתו מילי מולייתא במקומה מבשלת שלא במקומה לא מבשלה, פי' לאכשורה הוולד כי לאשת אותו האיש נולד לה בן, והיה רוצה רב ביבי לאכשורי כי אמר יכול בעלה להוליד ושליו הוא, חלק עליו רב

פפי ואמר ממזר הוא שאי אפשר לומר שהוליד זה האיש כי שלא במקומה לא מבשלה, אבל על האיש לא נחלקו שדברי הכל מותר לבא בקהל שאינו אלא עקור ואינו כרות שפכה. והמפרש כרות שפכה טועה שהרי נסתם כשר שחוזר להכשירו וכרות שפכה שנינו בספרי כרות שפכה אינו חוזר זו הלכות רופאים וגם לפסולו (אצ"ל לפסולו) משום פצוע גיד אין נכון לומר דאיתתם משום פצוע בידי שמים כשר הוא, ואמר שמואל (בבמות ע"ה ב) פצוע ב"ש כשר. והכי גרסינן בספרים מדויקים בבכורות בפ' מומין אלו (מ"ד ב) ת"ר ב' נקבים יש בו באדם, אחד מוציא שתן ואחד מוציא ש"ו ואין בין זה לזה אלא כקליפת השום. ניקב זה לזה ונעשה עקור ולא גרסינן ונעשה שפכה, הלכה למדה מעניינה דכולא שמענתתא בעקירות מיירי. ועוד היאך יתכן לומר שבניקב קרינן ביה כרות שפכה ניקב וכרות שני דברים הם אלא כך הוא עיקר כמו שפרשתי דעקור הוא ולא כרות שפכה". וכיראים כתב הסמ"ג. והו"ד במרדכי, ריטב"א ונ"י.

מדבריו מתבאר גדר מחודש, אם ניקב הגיד האב עקר וסריס והבן מוחזק כממזר ואינו ראוי לבא בקהל, כיון שניקב הגיד והרי האב סריס ואינו יכול להוליד, ואעפ"כ האב כשר לבוא בקהל. והב"ח הסביר ברא"ם שדעתו שניקב אינו כרו"ש וע"כ כשר לבוא בקהל¹⁷. אולם הריטב"א לאחר שהביא חידוש הרא"ם כותב: "אבל הגאונים והרמב"ם ז"ל פוסלים אותו לקהל". וכוונתו

17. הב"ח חולק בהסבר הרא"ם ומסביר בכמה דרכים את דעתו: א. נקב אינו כרו"ש וע"כ נקב חוזר. ב. המדובר בניקב ע"י חולי והוא כשר לעומת כרות ע"י חולי שהוא פסול. ע"י תירוצים אלו מצליח הב"ח להשוות את דעת הרא"ם לש"פ שנקב אינו פסול. אמנם הוא מסיים: "מיהו להרמב"ם ודעימיה אפילו בכרות ע"י חולי נמי כשר כדלעיל".

שניקב הגיד לא מקרי אלא עקב ולא כרות שפכה וראייתו נכונה למי שמעיין עם היות שהטור והגאונים ממאנים בפירוש. על כל זה הצדיק שבא בשאלתו לצאת ידי שמים יכול לסמוך על דבריהם שלא להוציא אשתו ממנו כנלענ"ד". עולה מדברי הקרבן נתנאל שסמך על דברי הרא"ם להלכה אע"פ שהראשונים לא סברו כמוהו.

הראב"ה (תשובות וביאורי סוגיות סימן תקפג) מספר על מקרה באדם שמחמת חולי נעשה משותק ומחמת הטיפול הרפואי בגיד שתיקן את שיתוקו נחשד שאינו יכול להוליד, וע"כ הוא כרו"ש. והראב"ה החליט שאינו כרו"ש, ומפרש את המקורות ביחס לכך:

"ונראה דפצוע דכא וכרות שפכה נמי קים ליה לתלמודא שאינו יורה כחץ ואינו נעקר בהרגשה. ואפילו אם יאמר האדם אני מרגיש לא מהני כדאמרינן בפרק הבא על יבמתו (סה ע"א) הוא לא קים ליה ביורה כחץ. או פעמים מרגיש הכי אינו יורה כחץ. ולישנא דיוורה כחץ עיקר מדנקט בהווא לישנא בהבא על יבמתו. ואפילו אם תאמר האשה הוא יורה כחץ, לא מהני באותם שפסלו חכמים אע"ג דאיהי קים לה ביורה כחץ, דחכמים פקיעי טפי מינה. דאפילו בהווא דחרזיה סילוא בבציו ונפק מיניה כי חוטא דמוגלא ואוליד שלח שמואל צא וחזור על בניו מאין הם (ע"ה סע"א)..."

ואע"ג דגרסינן בירושלמי (בפירקין ה"ב) א"ר יוסא שמענת' (ב"ר) (הלכה כ"ה) ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה ולית אנא ידענא ממאן שמעיה א"ר אמי לא הוי ר' יוסא שמע לה מן בר אינש זעיר דאמר שמואל (אמר רבא) (אם יבא) לפני בעל ביצה אחת מכשירו אני אמר רב הונא דסבר לה כר' ישמעאל בנו של

לניקב ולא אם נסתם שהרא"ם מכשירו בקהל אף שאינו מוליד. וכן סיכם הנ"י לאחר שהביא דברי הרא"ם. מתבאר לשיטה זו כי הוא מוחזק שאינו יכול להוליד וע"כ בניו בחזקת ממזרים.

הקרבן נתנאל (פ"ח אות ל) מביא על דברי הרא"ש ניקב פסול מפני שהוא שותת, את דברי שו"ת שב יעקב שאוסר לזה שניקב גידו לדור עימה בחצר אחת. וז"ל בעל שב יעקב: "ומה שנראה לו היתר ממה שילדה אשתו כמו כן פריך בש"ס: וניקב לא מוליד והא האי גברא דסליק לדיקלא ואוליד שלח שמואל לקמיה דרב וא"ל חזור על בניו מאין הם. לא ידעתי ראייתו אימא דוקא בניקב ביצתו אומרים כך אבל לא בניקב הגיד..." תו כתב ואף את"ל דחשיב יומי ואיתרמי ושאר הוכחות ברורות שמיניה ילדה אשתו שי"ל חזא שאין להכחיש דברי חז"ל בשום ענין". היינו, בעל השב יעקב סבור כי אף אם המציאות לכאורה מוכיחה שהבן הוא מפצו"ד זה, בכ"ז צריך להוציאו מאשתו, ובניו הם בחזקת ממזרים. הקרבן נתנאל חולק עליו שלא אמרו על ניקב הגיד שהוא פסול אלא שהוא שותת ורובם אינם מולידים, אולם אם זכה והוליד סימן שהוא מן המיעוט ואין מוציאים אותו מאשתו. והוא מסתייע מדברי הרא"ש שנחשב כסריס חמה ולעתים מוליד. עוד הוא מביא משו"ת שב יעקב שנסמך על הלבוש (ה"ד לעיל) שאע"פ שהוליד פסול מלבוא בקהל. ועל כך עונה הקרבן נתנאל, שאין להשיאו בת ישראל, אבל להוציא אשתו ממנו אף הלבוש לא אמר, וע"כ אין עליו חובה להוציא את אשתו. ומביא עוד: "ובר מן דין הלא הראב"ה ומרדכי וסמ"ג והרא"ש בתשובה ואגודה הכל הביאו דברי ר"א ממיץ

חבל נחלתו

באופן שלא קלקל ההולדה כיון דאיכא מציאות שיוליד ואם ספק פ"ד כשר יש להכשיר אף בניקב דרך סבה. ועיין ביש"ש לענין ניטלה ביצה אחת שג"כ כתב שהרופאים יודעים לאמן ידיהם ואיך לעשות הובא בפ"ת סק"ז עיי"ש, ולכן אין להוכיח ממה שמולידין כשנקבו הרופאים לניקבו בדרך סבה. עכ"פ בעובדא דידן רשאין להניח לרופא ליטול משהו מהביצה לבדוק למי שאיזה שנים שחי עם אשתו ולא הוליד לידע איך לרפאותו שיוכל להוליד".

מסקנת האג"מ מתאימה לדברי הרמב"ם (לעיל) בהגבלות שאת הנקב או מעין פסול פצו"ד יצרו הרופאים והם יודעים היאך לרפא את פגמו, אולם בשאר פגיעות יחשב פצו"ד או כרו"ש.

ח. מה דין הקרנות - בידי אדם או בידי שמים

בס' 'שבט מיהודה' לגר"י אונטרמן הרה"ר לישראל זצ"ל, דן מה דינם של יהודים שהנאצים יש"ו עיקרו אותם בתחבולה ע"י שנתבקשו לשבת ולמלאות שאלון, ובזמן שענו, הוקרנו בקרני רנטגן שגרמו לעקרותם, הגר"י אונטרמן נשאל לגבי דינם לבוא בקהל, ואלו עיקרי דבריו: א. הקרנה אינה פעולה שניכרת לעין וע"כ אין להם דין פצו"ד.

ב. מה שנעשה בגרמא אינו מעשה אדם וע"כ אינם נחשבים כפצו"ד בידי אדם. זהו טעמם של החת"ס (אה"ע סי' יז) ושל ערוה"ש (ה, כד) לגבי כוס של עיקרין. וכמו בקשירת חוט שגרמה לפצו"ד מתיר האב"נ (אה"ע סי' כא) משום שאם היו מסירים את החוט מיד היה נרפא והמשך הקשירה נקרא בידי שמים.

ר' יוחנן בן ברוקה, א"ר יודן בר חני' ובלבד של ימין אתא עובדא קומי ר' אמי אמר ליה ברתי דאת שריית ליה אלא הוי ידעה שאינו מוליד והוה ר' זירא מקלס ליה והוי מקיים מילתא על בריה. ואע"ג דלכאורה משמע דאע"ג דאינו מוליד הוה מכשר ליה, ונ"ל דה"פ, דעובדא דאתא לקמיה דר' אמי הוה גברא לא הוליד מימיו אפילו קודם שנחתכה לו ביצה אחת, שיש הרבה בני אדם שאינם מולידים מגזירת מלך בלא חולי ופגע, והיה אומר ר' אמי בתי את מותרת לו שאילו היה בר בנים היה מוליד, אך בתי יודעת שמקודם לא הוליד ולכך לא תנשא לו דהיא מתאוה לזרע. ונראה זרע יאריך ימים".

ומסיים הראב"ה: "ועל פי הדברים האלו החזירו לו אשתו ויבא אליה ותהר ותלד בן ואביו קרא לו אליעזר על שמי".

עולה מדברי הראב"ה שההכרעה היא עפ"י דברי חכמים ואם הם אמרו שאינו מוליד מפני שהוא כרו"ש או פצו"ד אין סומכים על כך שראינוהו מוליד.

בשו"ת אגרות משה (חלק אה"ע ב סי' ג) לאחר שדן בשאלה הסיק: "עכ"פ נתברר שאיסור פ"ד הוא רק כשאינו מוליד, ואף כשבזמן נתינת התורה לא הוליד אם נשתנה הטבע ומוליד אינו באיסור פ"ד, ולכן ניקבה הביצה אף שבגמ' איתא לאיסור כיון שעתה חזינן שהרופאים מנקבים ונוטלין משהו ומולידין כשר לבא בקהל. אבל נראה דדוקא הנקיבה שעושיין הרופאים שיודעים איך לנקב וליטול כשר, שהרי רק באופן זה חזינן שמוליד ולא בניקבו דרך סבה כהא דהוה דסליק לדיקלא וחרזיה סילוא בביצים, שאולי נעשה באופן שנתקלקל שלא יוליד, אף לפ"מ שנשתנה עתה אך כשוליד לא נימא חזר על בניו שהרי אפשר שגם בדרך סבה היה הנקב

ערמונית פגיעה בשבילים שבתוך הגוף עאכו"כ שצריך להתיר בהקרנה. ועוד הרי הראנו לעיל בפ"ה שסריס אדם שלא נפגע בפגיעה פיזית מותר לבוא בקהל עפ"י רוב הפוסקים וכש"כ לעניין הקרנה. ודבריו צל"ע.

וכן העיר על דברי החלקת יעקב בשו"ת עטרת פז (חלק ראשון כרך ג, אה"ע סימן ב) שהחילוק שכאשר אין הפגיעה נראית אין הוא פצו"ד כבר נאמר בתורת חסד מלובלין (חאבה"ע סי' לח סוף אות ה) ובשו"ת אגרות משה ח"ג (סי' טו עמוד תלט) לגבי כוס של עיקרין.

עוד העיר בעטרת פז שאף הגרצ"פ פרנק (הערות לאוצר הפוסקים ח"א בסופו, דף קנט ע"ג) סבר שע"י גרמא של אדם נחשב בידי אדם. והרא"ז מלצר (שם קסא ע"א) חלק עליו שכל שהוא בגרמא ואינו מתכוין לא חשיב מעשה כלל וממילא נמי לא הוי פצו"ד. וכך הסביר הגרא"ז מלצר בסמ"ג שהשמיט את "ע"י כלב" בדוגמאות של בידי אדם. וכ"כ האגרות משה (אה"ע ח"ד סי' כט אות ו).

עוד הביא שם לגבי המשכיות קשירת החוט שגרמה לפצו"ד מפתחי תשובה (אה"ע סי' ה ס"ק ה) ומשו"ת צמח צדק החדש (סי' טו) שסברו כגר"י אונטרמן, וע"כ אף בהקרנות המשכס שהוא הגורם את עיקר הנזק לא יחשב בידי אדם. אמנם בהמשך מסייג דבריו שדוקא אם הוא בעצמו אינו הקושר.

עוד מעיר בעטרת פז שאם הסירוס הוא בכח ההולדה עצמו אבל אין שינוי באבריו אינו נחשב לפצו"ד ואפילו נעשה בידי אדם. ומביא ראיה מדברי האג"מ (אה"ע ח"ג סימן טו ד"ה והנה) שכתב: "והנה לולא דמסתפינא

ג. המשכיות ההקרנה נחשבת ככח שני. וע"כ הוא מסיק להתירם בקהל. הגר"י אונטרמן העביר את דבריו לגר"י בריש, ובספרו חלקת יעקב (אה"ע סי' ל) הוא חולק על דברי הגר"י אונטרמן א. על הטעם להיתר שהפגיעה אינה נראית הוא חולק ואומר שאין זה משנה, אלא אם הפעולה נעשתה בידי אדם ותוצאתה שאינו יכול להוליד הוא נחשב פצו"ד. והוא מסתייע בדברי רופא שהאשכים מצטמקים במקצת ע"י פעולה זו.

ב. על הטעם שאין זה בידי אדם הוא חולק שנחשב 'מצמצם' וע"כ זה בידי אדם לגמרי.

ג. לגבי סברת האבני נזר, כשם שבקטן שאין לו דעת להסיר נחשב בידי אדם, אף כאן שהצוררים פעלו בתחבולה שהערימו על קרבנותיהם – נחשב כבידי אדם.

ד. אין לחלק בין כח ראשון לכח שני לגבי פצו"ד ובשניהם נחשב בידי אדם.

וע"כ החלקת יעקב מסיק לאוסרם לבוא בקהל.

ודברי החלקת יעקב צריכים לענ"ד עיון. הוא הביא ראיה מנסתם שביל הזרע ומוציא ממקום קטנים שאעפ"כ נחשב לפצו"ד אף שאין הפגיעה נראית לעין, וצ"ע הרי סו"ס זוהי פגיעה פיזית בגופו, אבל בהקרנה לא ניתן לראות את הפגיעה, וא"כ ודאי שיש להקל בה יותר מנסתם. ועוד הרי הוא עצמו בשאלה הקודמת נסמך על דברי הרמב"ם שרק פגיעה באחד משלושה אברים: גיד, ביצים וחוטאי הזרע הוא פצו"ד או כרו"ש, וא"כ כאן הרי אין פגיעה פיזית באף אחד מהם והרי הם שלמים. וא"כ אם התיר (בסי' כט) בנייתוח

חבל נחלתו

"איעקר מפרקיה דרב הונא – שהיה מאריך בדרשו וצריכים למי רגלים ומעמידים עצמן ונעקרים". **כמבואר ברש"י בכורות (מד ע"ב)**. וכן **מובא בהמשך (סד ע"ב)**: "והא אמרו ליה רבנן לר' אבא בר זבדא: נסיב איתתא ואוליד בני, ואמר להו: אי זכאי הוו לי מקמייתא! התם דחוי קא מדחי להו לרבנן, דר' אבא בר זבדא איעקר מפרקיה דרב הונא. רב גידל איעקר מפרקיה דרב הונא. רבי חלבו איעקר מפרקיה דרב הונא. רב ששת איעקר מפרקיה דרב הונא... אמר רב אחא בר יעקב: שיתין סבי הוינא, וכולהו איעקור מפרקיה דרב הונא, לבר מאנא, דקיימי בנפשי (קהלת ז) הזכמה תחיה בעליה". וכולם היו סריסי אדם, אך לא פצו"ד וכו"ש. ואע"פ שלחלקם ודאי היו בנים (כאמור לגבי רב ששת), וקשה לומר שכל האמוראים הוציאו נשותיהם לאחר שנעקרו. ודומה הדבר לפגיעה של הקרנה.

ט. ספק פצוע דכא

ישנו עוד סניף להקל במקרים של ספק אם יכול להוליד, בין אם הספק הוא במציאות ובין אם הספק הוא בדין בגלל מחלוקת הפוסקים.

מראשי המדברים בכך הגר"י אלחנן בשו"ת באר יצחק (אה"ע סימן ז): "והנה בספק פצוע דכא כתב הנו"ב (מה"ק סי' ו') דמותר לבא בקהל דכמו דדרשין ממזר וודאי לא יבא הא ממזר ספק יבא כמ"כ דרשין פצוע דכא וודאי לא יבא הא ספק פ"ד יבא נ"ש, ונראין דבריו, דלא מיבעי להריטב"א בחידושי לקידושין (דף ע"ג) דכתב בהא דאמרו שם דחמשה קהלי כתיבי דחד מיניהו פ"ד א"כ ודאי דינו כמו ממזר ספק, ואף לפרש"י דס"ל דקהל דגבי פ"ד לא דרשי

הייתי אומר דכוס של עיקרין שאסור הוא דוקא כשנעשה ע"י זה סריס באבריו, לא מבעיא כשנעשה ע"י זה היכר קלקול בהאברים ממש, אלא אף הקלקול שלא יכול להתקשות כראוי שהוא ג"כ קלקול. אבל אם הוא כוס עיקרין כזה שאינו עושה שום קלקול אלא שהסיר כח החיות בהורע, אבל הוא מתקשה כראוי ויכול לבעול כמתחילה ליכא איסור דאין זה ענין סירוס כלל".

ומוסיף העטרת פז: "והרי מבואר בדבריו של האגרות משה דכל שאין במציאות שום שינוי באברים דהם נשארים כמות שהם ויש לו עדיין כח קישוי וגם אפשרות בעילה אלא רק דממית את כח הזרע דזה לא חשיב סירוס כלל, וממילא נמי גבי פצו"ד וכו"ש כל כה"ג דהאבר לא איתעביד ביה שום שינוי במציאות והוא איש בגבורתו רק כח הזרע הוא חלוש ופגום אה"נ דלא חשיב בכה"ג פצו"ד ומותר לבוא בקהל, דהא האגרות משה התם מיירי לעשות כן לכתחילה בכה"ג סירוס כזה המזחליש את הזרע ויוכל להשאיר עם אשתו". ודן באריכות מהו דין נמוק, ואם קטנו במקצת האם נחשב לנמוק.

מתבאר כי לרוב הפוסקים הקרנות יחשבו כבידי שמים ולא כבידי אדם, וכש"כ במקרה דידן שההקרנות היו מחמת מחלה (בניגוד לשאלה אצל הגר"י אונטרמן ובניגוד לשאלת העטרת פז שהיא בטכנאי רנטגן שלא נזהר ונתעקר). ואמנם הן היו כתרופה למחלה אך כבר הבאנו שהפוסקים הקלו בכך וראוהו כחולי שהוא בידי שמים לרוב הפוסקים.

וניתן להוסיף, במסכת יבמות (סב ע"ב) נאמר: "והא אמרי ליה רבנן לרב ששת: נסיב איתתא ואוליד בני, ואמר להו: בני ברתי בני ינהו! התם דחויי קמדחי להו, דרב ששת איעקר מפרקיה דרב הונא". **ומפרש רש"י:**

מה הדין לגביו? והשאלה היא לגבי היתרו באשתו, ולא לגבי זרעו. ראשית משום שלא מצאנו פסול דורות בזרעו כבפסולי חיתון מחמת יחוס. ועוד, הרי ישנם עדים שהזרע נלקח ממנו ונזרע במעי אשתו¹⁸.

ונראה שכאן לא יועילו דברי האגרות משה (אה"ע ב סימן ג): "עכ"פ נתברר שאיסור פ"ד הוא רק כשאינו מוליד, ואף כשבזמן נתינת התורה לא הוליד אם נשתנה הטבע ומוליד אינו באיסור פ"ד..." (עי' המשך דבריו לעיל ספ"ז).

ודברים אלו יפים אם הפגיעה באברי ההולדה היתה ע"י רופאים שיודעים לפגוע בהם בצורה שאינה פוגעת ביכולת ההולדה, אולם אם הוא אינו יכול להוליד כדרך כל הארץ, מפני שאבריו פגועים ורק ע"י תחבולות הרופאים הוא מצליח, השאלה במקומה עומדת האם יחשב כפצו"ד או כרו"ש, ואפילו אם יכול להוליד ע"י תחבולות הרופאים. והשאלות הללו עפ"י רוב בנין ורוב מנין האחרונים נדונות לחומרא. וצע"ג להתירו באשתו.

יא. הקרנות והקפאת זרע בימינו

בימינו רוב הפגיעות מהקרנות הן פגיעות זמניות. בדר"כ הזרע המיוצר בגוף לאחר הקרנות הוא פגום, ולאחר כשלושה חודשים מסיום ההקרנות הגוף מייצר זרע תקין. יוצאים מן הכלל מקרים בהם ההקרנות הן באיברי ההולדה, בהן הפגיעה קשה יותר. הדרך בה נוקטים כדי לשמר את יכולת ההולדה היא הקפאת זרע

מ"מ מוכח דחד דינא אית להו, דאל"כ מנלן דפ"ד אסור לבא בקהל לזים וישראלים. אע"כ מוכח דחד דינא אית להו וכמש"כ שם הנו"ב, ואף דספק ממוזר אסור מדרבנן, עכ"ז בספק פ"ד לא שייך לומר מעלה עשו ביוחסין דלאו בר אולודי הוא... ומבאר שהן בספק במציאות והן בספק בדין יש להקל בספק פצו"ד.

ומרחיב ומונה את האחרונים שסברו כן הגר"ע יוסף בשו"ת יביע אומר (ח"ז אה"ע סי' ח מאות ח והלאה). ומסקנתו ג"כ להקל בכל הספיקות. ועפ"י עושה ספק-ספיקא לקולא ומתירו לבוא בקהל. (ובהערה מוסיף שנשא בת ישראל והוליד).

י. הולדה באמצעות תחבולות אדם

היכולות המדעיות בימינו מרובות, ואם לפני מספר שנים לא רב הפריית מבחנה היתה בלתי אפשרית, הנה בימינו היא דבר יום ביומו בבתי חולים רבים. רופאים בימינו מצליחים להוציא מאדם שהוא עקר לחלוטין זרע בודד (לעתים ע"י חדירה לתוך האשך) ובזרע זה להפרות את אשתו. השאלה העולה היא האם מי שבזמן חז"ל היה נחשב פצו"ד וכרו"ש כגון הנאמר: "במקומה מבשלא שלא במקומה לא מבשלה" (יבמות עו ע"א), והנה בימינו ניתן להפיק את זרעו ולהפרות את אשתו, האם הוא יחשב כרו"ש וכפצו"ד ואסור לבוא בקהל, או שכיון שראוי להוליד ע"י תחבולות הרופאים יחשב כאדם רגיל. והשאלה מחריפה לגבי כהן שכיון שהפך לפצו"ד הותר בגיורת וכד' שבטלה קדושתו,

18. שאלה זו תלויה איזו ראייה צריכים לכך שהזרע שנלקח ממנו הוא זה שנזרע במעי אשתו. ועסקתו בכך בספרי ח"ג סי' מג.

חבל נחלתו

שהוצא לפני תהליך ההקרנות¹⁹, ושימוש בזרע להזרקתו לרחם אשתו בזמנים המתאימים.

אלא שיש להדגיש כי פעולת הקפאת הזרע אינה פותרת כלל את בעיית היתרו לבוא בקהל. היינו, אם יתברר כי הלכתית הוא פסול מלבוא בקהל, הרי הוא אסור באשתו וצריך להוציאה. וכבר הזכרנו לעיל שפסול חיתון של פצו"ד וכו"ש אינו עובר לזרעו, וע"כ הולד שיוולד יהיה בכל מקרה כשר לבוא בקהל. אמנם אם האב כהן ואסור לבוא בקהל מצד כרו"ש או פצו"ד, נראה שבנו לא יהיה כהן. עולה איפוא שהקפאת הזרע לא תועיל לשאלה בה אנו עוסקים ואם הוא כרו"ש או פצו"ד הוא אסור באשתו.

שאלה זו תלויה במעמדו ההלכתי של מי שזמנית הוא פצו"ד או כרו"ש. כפי שהוזכר לעיל ישנו פצו"ד שפגיעתו יכולה להתרפא – ניקב ואח"כ נסתם והגמרא מסיימת: "וזוהו פסול החוזר להכשרו". הוזכרה לעיל (פ"ז) שיטת היראים לפסול את זרעו ולהכשיר את אביו לבוא בקהל, אמנם הראשונים חלקו עליו וסברו שאף האב פסול לבוא בקהל. וע"כ נראה, שלכו"ע פצו"ד זמני הוא פסול לבוא בקהל ואף אם אח"כ יתרפא הרי הוא אז יוכשר לבוא בקהל. ולפי"ז אף מי שעבר הקרנות נאסר עליו לשאת אשה מישראל או לחיות עם אשתו בתקופת איסורו. ואולי מי שסם רפואתו בידינו וידוע לנו שזרעו יחזור לבריאותו אינו נפסל אף בשעת מומו מלבוא בקהל, ובניגוד לניקב שאין זה ברור

שיסתם ויוכשר.

כל זאת אם יוכרע שנפסל לבוא בקהל מחמת פצו"ד, אולם אם יקבע שדינו כסריס ששתה כוס עיקרין, הרי אינו אסור באשתו. ונראה שניתן לדמות זאת להיתר שכתבו הפוסקים לגבי ניתוח הערמונית, שמחשש סיבוכים ניתקו בפנים את שביל הזרע. והאחרונים בעיקר עפ"י דברי החזו"א (שהוזכרו לעיל) כתבו שכיון שהפגיעה נעשתה מטעמים רפואיים וכיון שאין היא באותם מקומות אשר מזכיר הרמב"ם מותר לבוא בקהל. ונראה שה"ה לכאן, הרי הפגיעה בהקרנות היא לרפואה, ואין פגיעה פיזית באברים עצמם, ולאחר כשלושה חודשים מסיום ההקרנות הגוף חוזר ומייצר זרע בריא, וע"כ נראה שבמקרה וההקרנות לא נעשו בדוקא באברי ההולדה ניתן להתיר.

אולם אם ההקרנות נעשו באברי ההולדה, כאן הפגיעה לעתים קשה יותר, ועדיין שהשאלה במקומה עומדת, וזקוקה לסניפים הקודמים שהבאנו אם נחשב בידי אדם, ואם חולי נחשב כפצו"ד, ומי שריפוי ע"י עשייתו לפצו"ד ועוד.

ולגבי פגיעות קבועות הסיק בשו"ת אגרות משה (אה"ע ח"ד סי' כט): "ולכן למעשה אם היה כבר נשוי ועשו לו הנתוח כשנחלה בעצירת השתן ועוד מחלות שצריך בשביל זה ליטול ממנו את הפראסטאט וחתכו הרופאים גם את שביל הזרע בהביצים, אין לחייבו לגרש את אשתו, כיון שלהרמב"ם הוא כשר. אבל לרוק שעשו לו ניתוח זה, יש לפוסלו מלישא אשה כשירה אף כשתתרצה לינשא לו, ומוכרחים להודיע אף לגיורת

19. לא נדון כאן בהיתר הפעולה או באיסורה מצד הו"ל.

חבל נחלתו

שעשו לו ניתוח זה ולא יוכל להוליד כדי שלא יהיה קדושי טעות".

מסקנה

רוב האחרונים נטו להקל ולא להוציא אשה מבעלה בכל מקרה של ספק פצו"ד בקהל.

או ספק כרו"ש, אולם נטו להחמיר במידה והמדובר ברווק וע"כ בפצו"ד מחמת הקרנות שפגיעתו קבועה צע"ג. כמו"כ פצו"ד שפגיעתו מוחלטת, ואעפ"כ הרופאים מסוגלים להוליד ממנו ע"י תחבולותיהם צע"ג האם מותר לבוא בקהל.

סימן כד

גידול מסחרי של בעלי חיים טמאים

שאלה

האם מותר לגדל יענים, שהם עוף טמא, ע"מ למכור את בשרם לנכרים, להשתמש בנוצותיהם לקישוט, וכן בביציהם למעשי אומנות¹?

א. מקור האיסור

שנינו במשנה במסכת שביעית (פ"ז מ"ד): "צדי חזיה עופות ודגים שנזדמנו להם מיני טמאין מותרים למכור, רבי יהודה אומר אף מי שנתמנה לו לפי דרכו לוקח ומוכר ובלבד שלא תהא אומנותו בכך וחכמים אוסרין". מחלוקתם של ת"ק ור"י היא בשאלה, האם אף מי שנזדמן לו לפי דרכו לסחור במינים טמאים ואינו צייד, האם מותר לו לסחור בהם. חכמים אוסרים ור' יהודה מתיר².

הירושלמי (שביעית פ"ז ה"א) לומד את האיסור מהתורה, וז"ל: "כתיב טמאים המה לכם מה תלמוד לומר וטמאים יהיו לכם אלא אחד איסור אכילה ואחד איסור הנייה. לפי גירסת הגר"א צ"ל: איסור סחורה). כל דבר שאיסורו דבר תורה אסור לעשות בו סחורה, וכל דבר שאיסורו מדבריהן מותר לעשות בו סחורה. והרי חמור? למלאכתו הוא גדל. והרי גמל? למלאכתו הוא גדל. רבי הושעיה נסב ויהיב בהדין מורייס, רבי חונא נסב ויהיב בהדין חלתותא".

הירושלמי מבאר היתר גידול ומסחר בבעלי חיים שעומדים למלאכה, ומביא ראיה מר' הושעיא ור' חונא שמותר לסחור בדברים האסורים מדרבנן. וכך כתב בהלכות גדולות (סימן סט -

1. השאלה מתפרשת להרבה תחומים כלכליים, כגון: גידול ומסחר בדגים ו"פירות ים" שאינם כשרים, שותפות בבתי עסק המוכרים בשר שאינו כשר ועוד. ועי' בס' דרכי תשובה (יו"ד סי' קיז).
2. הבית יוסף (יו"ד סי' קיז) כתב: "ופירש ר"ש: מי שנתמנה שאינו צייד וחכמים אוסרים למי שאינו צייד, והפוסקים לא הזכירו אלא צייד, משום דאין הלכה כרבי יהודה דחידאה הוא, ובירושלמי (פ"ז סוף ה"א) מפרש טעמא דרבנן 'תמן אין מלכות אונסת הכא מלכות אונסת', כלומר כדי ליקח מס מן הציידין. ונראה לי דאפילו במקום שאין לוקחין מס מן הציידין נמי שרי דלא פלוג רבנן במילתייהו, ולפיכך לא חילקו הפוסקים בכך".